

HUSZTI PÉTER:

Fotó: Kocz Zsuzsa

Érdeklődő barátomnak, aki olajmérnök lett, és francia

Nem tudtam megmagyarázni! Láttam, hogy nem hiszed. Ne haragudj! Úgy repültél vissza az Orly repülőterre s onnan tovább az Óceán közepére, az olajkutató korongra, hogy nem tudtál meg semmit a titokról. Pedig — mióta utoljára láttalak —, idestova, hét év telt el. Ezalatt sokat, hidd el, rengeteget dolgoztam, igyekeztem figyelni, tanulni, ellesni a lényegét, érdekes szerepeket játszottam: és itthon és külföldön néztem, habzsoltam a színházat, a mozit, a könyveket. Utaztam is, mikor tudtam. Elámultam egy-egy elmesélhetetlen festmény, kőből, vasból, gyökérből kitérni akaró élő szobor előtt, ücsörögtem francia templomok, halszagú, nyüzsgő olasz kocsmák padjain, féltem a Sohóban, gyertyát gyújtottam Novogyevicsiben, beszélgettem kemény halászokkal az Adrián, hallgattam öregekkel a brassói havasokban, és — képzeld — még átrepültem az Óceánt is, láttam Amerikát. Eljártunk a Sirályt Prágában, az Othellót Moszkvában, sikerünk volt, dicsértek az előkelő újságok, és — látod — ugyanott tartok, ugyanúgy beszéltem most is az Intercontinental bárjában, — ahol pedig azóta már ismernek, kacsintanak, helyet kínálnak —, ugyanúgy beszéltem, mint akkor, hét éve a pirosan duruzsló kokszkályha mellett, az Erzsikében. Pedig vártam ezt a beszélgetést! Készültem rá! Örültem, hogy megint ott ültél a nézőtéren, ragyogó arccal nézted az előadásokat, szeretted őket, és láttad, a közönség is figyelt és élvezte a történetet: Oidipus, Lajos király, Peer Gynt, Nyina és Jágó históriáját. Szóval a színházat láttad. A lényegét, a legfontosabbat!

Vajon miért nem volt ez elég Neked? Mert nem volt elég! Te nagyon okos fiú vagy, de ne nevesd ki, én nem örülök, hogy így értesz a színházhoz. Azt hiszem, a színházban éppen az a jó, az a furcsa valami, az a titokzatos bizsergés, a várakozás, amikor elalszanak a lámpák, felmegy a függöny és együtt indulnak valami ismeretlen felé.

Az előadás után jó fáradtan ültünk, és Te kérdegetni kezdted, finoman, tapintatosan faggatni, de éreztem, hogy mindenképpen a titkot akarod megtudni. A titkot! Hát talán ez volt a baj. Ettől zavarodtam megint össze ugyanúgy, mint hét éve. Mert a titkot azóta sem sikerült megtudnom, — ha van egyáltalán titok. Mégis, hogy van hát akkor ez a titokzatos, megfeszítő, megmagyarázhatatlan színház? Hogy kell csinálni? Rendezni és játszani? Melyik pillanat, melyik délelőtt volt az, amikor Adám Ottó megmondotta, hogy milyenek legyünk, és hogy az egész előadás milyen legyen? És ő honnan tudta? Honnan? Hogy a Sirály ilyen lett, ilyen fojtogató, hogy az emberek nem tudnak egymás szemébe nézni; hogy Lajos király elrepül a történelem fölött és virágok maradnak utána, és összeboruló fák, fülemülesző és a kiolthatatlan szerelem. Hogy az Othello erről is szól, a sokféle igazságról, a barátságról, szerelemről, féltékenységről, véletlenek tébolyult játékaról, és hogy végül egyformán nyeli el jókat és rosszakat a feneketlen örvény.

Igen! Ottó előadásai ilyenek. Valami sugárzás jön tőle, védő meleg, amivel megfog minket, hogy a mi lelkünk és szívünk is előmerészkedjen a sötétből. És sokat, nagyon sokat tud az emberről. Néha beleborzongok! És a sötét páholy mélyén milyen közel van hozzánk, milyen tüzzel éli az álmait, az előadását.

Láttál együtt, hármunkat, az Othello szünetében. Feri fűjtatva káromkodott, én — mint egy rongy — lihegtem, pihegtem, csuromvizesen, és Ottó sem volt kevésbé elgyötört, ahogy az öltözőajtóban törölgette magát.

Lehet, hogy igazad volt. Kísértjük az Istent! Minden este! De hogy pontosan elmeséljem, hogy hogy próbáltunk? Sajnos nem tudok jó mondatokat mondani. Csináltuk, lépésről, lépésre.

Két-három hónap, sok idő. Ezalatt sokat lehet dolgozni és mi dolgoztunk is. Beszéltünk, vitáztunk, elkecseregettünk, újra hittünk, próbáltunk és reggel, az előadások után, és a büfében, az öltözőkben, meg az utcán, néha félve, nagyon halkán, csak úgy mellékesen, kimondtuk egymásnak a legfontosabb szavakat. Ezeket meg kell hallani, mint ahogy meg kell hallani a darabot, a rendezőt, egymást, a zenét, meg kell látni a diszleteket, bútorokat, ruhát, maszkokat. Talán ennyi csak! Figyelni kell nyitott szemmel és füllel és főleg nyitott szívvel. Ez biztos, ezt már tudom!

De hogy az előadás mikor születik meg, egy szerep mitől kel életre, ez — hidd el — nekem is rejtély. Ahogy minden könyv, festmény, szimfónia, ember is az.

Meg még valami. A születés nem minden. A születés csak a kezdet kezdete. Az újszülöttet szeretni kell, vigyázni rá nagyon, hogy életben maradjon, hogy növekedjen, erős, szép legyen. Hát, csak ilyen összevissza tudok beszélni erről. Pedig ugye mi csináljuk a színházat. Mi próbálunk, mi gyötörődünk, néha hetekig, mondatokon, szavakon, gesztusokon, mi komédiázunk, néha lázasan,

betegem, néha úgy, hogy előadás előtt a legjobb barátunkat temetjük el. Hát akkor persze, hogy nekünk kellene erről pontosan és határozottan és mindent tudni. Mégsem így van. Talán megérted ezt! Ha világosan, határozottan, egy mondatban tudnék mondani valamit, nem kínlódnánk annyit, minden alkalommal, minden darabbal, minden szereppel.

Igen, a szerep. Hogy ebből hogy lesz ember — ha lesz —, mégpedig élő ember, mitől, és miből? Sajnos, öregem, ezt sem tudom. Ez is úgy van, mint az egész. Összerakódik, sok mindenből, mint a gyerekek kaleidoszkópja, csak aztán finoman, ügyesen és vigyázva kell forgatni. Azt mondd, mintha Peer Gynt, Lajos király, Jágó és Trepljov a főpróbák és a bemutató óta valami nem pontosan lemérhető, de változott volna. Lehet! Biztosan változott. De hát mennyi minden történt azóta! Mennyit vesztettem, mennyit kaptam, láttam és milyen sokszor találkoztam azóta Nyinával, Máriával, Solvejggel, Anitrával, Trigorinnal és a Gomböntővel, és még hány izgalmas emberrel, felkavaró élménnyel.

Ennyit változott!

Ennyit változtam!

Ennyit tudok mondani!

Az elmúlt években majdnem minden este színpadon voltam. Tudod, ez veszélyes! Mivel lehetne a játék örömét megőrizni? Ez olyan kérdés, amelyre megpróbállok válaszolni Neked. Lehet, hogy amit mondok, nem egészen így van, vagy ha igen, talán csak rám érvényes. Élményeket gyűjtök, igazi élményeket. Különben, ez jó játék is. Régen is, most is nagyon szerettem és szeretek mesélni utazásokról, furcsa emberkékről, megfigyelésekről. Hát én nem akarom elfelejteni ezeket! Ezért irogatom, rajzolgatom, őrzöm az arcokat, beszélgetéseket, élő és haltott maszkokat, vidám és szomorú mondatokat.

Izgalmas találkozás lesz, ha megint szabadságot kapsz és el tudsz jönni újra „vizsgáztatni”. Talán fölismersz a régi emlékeink közül egy hangot, egy mozdulatot, grimaszt, valamelyik szerepemben. Mert nehogy azt hidd, hogy az emberek figyelése csak kíváncsiszkodás, leskelődés. Fontos dolog ez. Mert az olyan darabokhoz, amelyeket mi szeretünk, igazi emberek kellene. Ezeket a darabokat — ha jól akarjuk játszani — szó szerint szívvel-lélekkel szabad csak. Másképp nem! És mi kell még? Könnyes és vidám szemek, nagy kezek, arcok, mosolyok, ravaszok, féltő pillantások, forró ölelések, csendes, meghitt beszélgetések, asztalon táncolások, cigánnyal éneklések, telefonvadások aranyló borok, kigyúló fények, férfias kézzorítások, szembenézések, izzó gyűlöletek, sok elnéző szeretet, és mennyi-mennyi minden, és mindenekfölött hinni, hogy szükség van ránk és szükség van arra, amit csinálunk. És mindig készen lenni a feladatra, hogy mondani akarjunk valamit az emberről, a szerelemtől, az életről.

Megpróbálom a szép pillanatokot megfogni, megpróbálom egy nagy kanállal kimerni a zsvajgó, karattyoló sok minden közül, amit legjobban szeretek. Persze néha szándékosan vagy véletlenül utcákat és arcokat összecserélek a lefirkantott emlékező levelekben, a kis történeteket továbbfejleszttem, alakjaimat kimaszkírozom, vagyis hogy ezek nem egészen hitelesek. Ezért aztán tudom, kapok majd a fejemre. Vagy mint Szilveszterkor, egy jó nagy hógombócot a nyakamba. Emlékszel, sokat röhögtünk, Tamáséktól jöttünk haza az év első hajnalán és a nagy hóesésben a kis Icob lilára mérgeződte magát, és azt mondta, hogy már megint másképp meséltem el, másmilyenre színeztem a sokszor hallott történeteimet. Tudtam én azt akkor is, már a mese közben is, hogy a kis Icob ezért meg fog pukkadni. Másmilyenre színeztem? Hát ez csak nem baj? Csak nem bűn?

Rúgtam a havat a Duna-parton, és kurjongattam bele az éjszakába.

— Ne örülj meg Icobkám ezzel a színezéssel. Hát vannak, akiknek ez a foglalkozásuk. A hivatásuk, hogy fantáziálnak, hogy színes, érdekes történeteket agyalnak ki, s ezeket megpróbálják színesen előadni.

— Kicsodák? Kicsodák? — kérdezte — és gyúrta a havat.

— Hát kérlek tisztelettel, például írók, színészek, költők.

— Jó, jó, kérlek tisztelettel, de akkor legalább ne csinálj úgy, mintha Neked ezek a történetek, a játék, csak ennyi lenne — és csattintott egyet az ujjával. Mert én tudom, hogy kínlódsz velük, gyötröd magad, meg minket. Hát akkor legalább csináld rendesen, csináld komolyan, vállalj, mert nem lehet mindent elhülyéskedni.

— Érted? — kérlek tisztelettel.

Aztán jó fejbe vágott egy nagy hógolyóval, amit dühösen jó keményre gyúrt, és rohant a Margit-híd felé, és elbújt a szikrázó, porzó hófüggönyben, csak a nevetése bugyborékol, csilingelt végig a parton.